

Szószedet

Ez a szószedet csupán néhány (szub)kulturális csoporthoz, irányzathoz kínál rövid kiegészítő információkat. Az itt közölt (szub)kulturák listája nem tükröz semmilyen fontossági szempontot, és az itt kínált rövid leírások nem tekinthetők általánosan elfogadott definícióknak. Az összeállítás általában csak a cikkekben előforduló és azoknak a kontextusához igazodó segítséget kíván nyújtani – ezért hiányoznak például az esetleges magyar vonatkozások is.

ACID HOUSE

Az acid house az ibizai partivilágban is dolgozó brit DJ-k révén érkezett Nagy-Britanniába, akik a nyolcvanas évek közepén hazájukban megpróbálták újrat teremteni azt a sajátos zenei és hangulati elegyet, amelyet az üdülősziget szórakozóhelyein ismertek meg, majd alakítottak tovább. Ibiza volt az a terep, ahol egymás mellé kerülhetett a house – a chicagói fekete meleg szubkulturák diszkó és soul zenékre építő elektronikus tánczenéje –, az europop és a pszichedelikus drogok, amelyeket feltehetőleg az Ibizára még korábban a világtól elvonuló hippiknek köszönhetett ez az elegy. Az acid house, amely Nagy-Britanniában kapta ezt a nevet, 1988-ban került a figyelem középpontjába. Egyrészt a drogfogyasztás kapcsán – a szigetországban az LSD-vel szemben már az ecstasy lett a védjegye – másrészt a zenéhez kötődő illegális, raktárházakban, szabadtéren és hasonló szokatlan helyszíneken rendezett, rave-nek nevezett táncos mulatságok miatt. Az irányzat hangzását különböző szintetizátor-specifikus hangok fémjelezték. Az acid house partikat látogató közönség, a ravek öltözködését idővel az eklektika, a meleg gyökerekről szolidan árukkodó *camp* (giccses és bohókás öltözködési és egyéb stíluselemeknek túljátszott, ironikus kisajátítása) és transzvesztita elemek, illetve a rikitó és neon színek előnyben részesítése jellemezte.

Köszönettel tartozom Keserű Bálintnak és Kosztolányi Bálintnak egyes szócikkekhez nyújtott értékes segítségükért.

GOTH

Az 1970-es évek végén, 1980-as évek elején megjelenő post-punk rock stílus, amelyre hatással volt mind a glam, mind a new romantic mozgalom, illetve sajátos ízként a gótikus horror látvány- és témavilága. A goth stílusra David Bowie androgün szexualitása, a Joy Division számainak komor és depresszív világfájdalma és szorongása, a punk Siouxsie and the Banshees által képviselt sötétebb továbbgondolása voltak többek között alapvető hatással. A stílusirányzat megszületését többen a Bauhaus együttes „Bela Lugosi’s Dead” című számának 1979-es megjelenésétől számítják. Az 1982-ben megnyitott The Batcave nevű szórakozóhely fontos találkozási és olvasztási pontként működött az induló stílusirányzatot képviselő különböző együttesek – például a The Cure, a Southern Death Cult (később Death Cult, végül The Cult), a Bauhaus, a U.K. Decay, az Alien Sex Fiend – és azok rajongói számára.²

GRUNGE

A grunge (avagy a seattle-i hangzás) az alternatív rocknak a hardcore punk, heavy metal és az indie rock elemiből építkező alműfaja. A zenei irányzat az Egyesült Államok északnyugati partvidékéhez kötődik, különösen Seattle, Olympia és Portland városokhoz. A grunge a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején vált kereskedelmileg sikeressé, majd 1991 és 1994 között tetőzött fősodorbéli népszerűsége. Zeneileg (torzítókkal, visszacsatolásokkal ellátott) „piszkos” gitárok, erős riffek és kemény dobolás, valamint a punkhoz képest lassabb tempó és diszsonáns harmóniak jellemezték a hangzását. A dalszövegek gyakran a világfájdalom és a szorongás témakörében mozogtak, dühről, frusztrációról, szomorúságról, félelemről és depresszióról szóltak. Ahogy a zenében is egyszerűbb, őszintébb, a virtuozitástól és hatásvadásztól elforduló szellemiség jellemezte a grunge-ot képviselő együtteseket, úgy öltözködésükben is a képmutatás és az extravaganciák elutasítását kívánták kifejezni. Jellemző öltözetük kopott egyszerű rövid ujjú pólóból, szakadt farmerből és kockás ingből állt, hajuk gyakran hosszú és ápolatlan volt. A legfontosabb grunge együttesek közé tartozott többek között a Nirvana, a Pearl Jam, az Alice in Chains és a Soundgarden.

HIPPI

A hatvanas és hetvenes évek során lázadó fiatalok megnevezése. Bár nem képezték egységes politikai mozgalmat, elképzeléseikben megjelent a közösségi vagy nomád életforma iránti igény, a vállalatok befolyásának lerázása, a fogyasztói szemlélet és a vietnámi háború elutasítása, a nyugati középosztály értékeinek kritikája, valamint a keleti filozófiák és vallások különböző elemei felé fordulás. A hippik drogokkal, (misztikus) meditációval vagy ezek nélkül belső világuk megismerése felé fordultak. Öltözködésükben sok tekintetben indiai és etno mintákat és ruházatot követtek, trapézfarmert és trapézujjú inget, lenge ruhákat viseltek. Különösen kedvelték a virágmintát és az eklektikus, színes öltözeteket. Természetközelségük

² Lásd továbbá az összeállításban található képeket.

hosszúhaj-viseletükben is kifejeződött, ahogy azt a *Hair* című film is ábrázolja. A legjellemzőbb hippi előadók közé mások mellett Bob Dylan, Jimi Hendrix, Janis Joplin és a Creedence Clearwater Revival tartoznak.

MOD

A hatvanas évek Nagy-Britanniájában megjelent mod stílus jellegzetes elemei a szőrmeszegélyes anorák, a robogó, a gyorsítószerék, az ápolt frizurák és a jó szabású öltönyök.

„A *mod* elnevezés a modern, modernista kifejezésekből származik, s a fiatalok ruházatára utal. A mod ifjú félhosszú vagy rövid frizurát visel, rendezetten, »olaszos« stílusban öltözik. Viseletében a fekete, a fehér és a pasztellszínek dominálnak. Jellemző ruhadarabjuk a szőrmegalléros anorák, járművük a robogó. A legismertebb mod zenekar a The Who, de a mod kultúrához tartozott a korai Beatles is. A túlnyomórészt külső jegyek és fogyasztási szokások alapján felállított jellemzés nem véletlen. A mod volt az első olyan ifjúsági kultúra Nagy-Britanniában, ahol a megjelenési stílushoz képest az osztálykötöttségek csupán másodlagosak voltak” (Kitzinger 2000:26).

PUNK

A punk az 1970-es évek közepének Amerikájában alakult ki a New York-i CGBG klubban, ahol olyan együttesek és énekesek léptek fel, mint a Ramones, a Television, a New York Dolls vagy Patti Smith. Ezekre az előadókra a '60-as évek ellenkultúrájának meghatározó zenekarai közül az MC5, a Stooges és a Velvet Undergrond gyakoroltak jelentős hatást – tulajdonképpen ezek az utóbbi együttesek tekinthetők a punk előfutárainak.

Malcolm McLaren, a szituacionista internacionálé korábbi tagja és a Sex Pistols későbbi menedzsere New Yorkban ismerkedett meg ezzel az irányzattal. A stílus népszerűsítése érdekében McLaren a botrányt és a sokkolást alkalmazta. A gyakran közfelháborodást kiváltó üzenetek mélyebb visszhangra találtak a gazdasági válság sújtotta Nagy-Britannia fiataljainak körében. A punk harcosan hirdette a depresszióba süllyedt országban, hogy nincs jövő, nincs remény; és bár a legtöbben a punkot az anarchizmussal és a szélsőbalos eszmékkel rokonítják, születése idején inkább a nihilizmus, illetve a felnőtt társadalom kétségbeesett elutasítása volt eszmei hajtóereje. A punk népszerűségének csúcsát 1977-ben érte el (a sajtó az 1967-es *summer of love* kiforgatásaként *summer of hate*-nek nevezte ezt az évet), amikor a királynő koronázásának huszonötödik évfordulójára megjelent a Sex Pistols *God Save the Queen* című kislemeze. Az irányzat – amelyet más fontos brit csapatok is fémjeleztek: The Clash, Buzzcocks, Stranglers, UK Subs, Crass, Damned – azonban rövid virágzás után visszaszorult egy szűkebb és marginálisabb zenei színtérre, illetve Anglián kívül sehol sem ért el jelentős fősodorbeli népszerűséget.

A ragga vagy raggamuffin egyfajta reggae rap, a dancehall és roots reggae stílusú zenei alapokra történő „szövegelés” megnevezése.³ A ragga a jamaikai sound system (mobil diszkók) és dancehall (a diszkónak teret adó helyszín, illetve az esemény maga) hagyomány verbális köszöntőire (toasting) és az Egyesült Államokbeli hip-hopra épül – amely utóbbi gyökerei részben szintén a jamaikai zenei kultúrából erednek. A raggamuffin elnevezés az angol Raggamuffyn névből származik, amelyet általában megvető formában használtak utcagyerekekre. A kingstoni szegénynegyed fiataljaira is ilyen értelemben használták, akik ezt a címkét vették át saját zenei irányzatuk megnevezésére. A ragga az 1980-as évek közepén, Wayne Smith *Under me Sleng Teng* című dalával robbant be a jamaikai zenei színtérre.

RASZTA

A raszta megnevezés a rasztafari mozgalomra utal; ez egy olyan, a zsidó-keresztény kultúrkörbe tartozó vallási irányzat, amely I. Hailé Szelassziét (1892–1975), Etiópia utolsó császárát Isten földi megtestesülésének, a szentháromság tagjának tartja. A rasztafari elnevezés Hailé Szelasszié koronázás előtti nevéből – Ras Täfari – származik. Ez az új vallási mozgalom a harmincas években jelent meg Jamaikán a munkásosztálybeli és parasztsorban élő feketék körében, prófétájuk, a fekete publicista és társadalmi mozgalmár Marcus Garvey tanításai nyomán.

A raszta haj, a *dreadlocks* mellett, hogy a hajvágás vallási tilalmából ered, az eurocentrikus értékekkel szembeni ellenállást is szimbolizálja/szimbolizálta. A többségi jamaikai társadalom „borzalmasnak” (dreadful) nevezte ezt a hajviseletet, ezt az elnevezést pedig a raszták felvállalták és magukévá tették. A raszta hajviselet harmadik értelmezése szerint a *Lion of Judah* (Júda Oroszlánja) sörényét testesíti meg. A Lion of Judah az etiópiai királyok egyik titulusa volt; Hailé Szelasszié is sok oroszlant tartott „háziállatként” a palotája körül. A raszták értelmezése szerint az oroszlán békés állat, de ha provokálják, akkor demonstrálja erejét.

A hetvenes évektől kezdődően a roots reggae, majd a kilencvenes évektől a dancehall betörése a világ zenepiacára a raszta vallás és kellékeinek ismertségét és népszerűségét is radikálisan megnövelte. A dreadlock-frizurát ma már sokan hordják a világ számos pontján, legtöbb esetben valamiféle, a „fennálló renddel” szembeni lázadást szimbolizálva. De nemcsak a hajviselet, hanem más kiegészítők – a ruhák, az etióp zászlót idéző jellegzetes piros-sárga-zöld színekombináció – is elterjedtek, sokszor az eredeti kontextustól teljesen függetlenül. A raszták által szent növényként tisztelt marihuána és annak fogyasztása szintén gyakran kapcsolódik össze a rasztafari mozgalom különböző külsőségeinek átvételével.

³ A dancehall mint zenei stílus megkülönböztető jegye a „hagyományosabb” roots reggae és ska jellegzetes gitárhangzásának eltűnése, illetve a zenei alapok feszes ritmusa.

ROCKER

„A *rockerek* [a hatvanas évek Nagy-Britanniájában] a klasszikus és romantikus stílus szerinti felosztásban a romantikus vonalat képviselték a modok klasszicizmusával szemben. Stílusukban a korai amerikai brandós, presleys, deanes »vad stílust« követtek, melynek alapvető elemei a bőrruhák, nagy motorok, országúti kávézók; a hozzá tartozó zenét leginkább a Rolling Stones képviselte. A modokhoz képest sokkal plebejusabb, naivabb és direkter kultúrát alakítottak ki. Sokkal inkább osztályhoz kötött életstílusuk nem vált középosztályi divattá” (Kitzinger 2000: 26).

SKINHEAD

A skinheadek az úgynevezett „kemény modokból” nőttek ki önálló, jól elkülöníthető szubkultúrává a hatvanas évek végére, a divat, rhythm'n'blues és divatos szórakozóhelyek iránt érdeklődő „páváskodó” modokkal szemben – akik a hatvanas évek második felében a divattudatos hippikkal és a születőben lévő undergrounddal stílárisan közeledni kezdtek egymáshoz. A bakancsot, farmert, nadrágtartót viselő, rövid hajú és gyakran kevésbé jó anyagi körülményekkel rendelkező kemény modok – a mod stílusból megőrizve az egyértelműen munkásosztályi elemeket – megszabadultak minden képzelt középosztályi befolyástól (öltönyök, nyakkendő, lakk, csinosság).

A munkásosztályiség mellett a nyugat-indiai (jamaikai) bevándorlók kultúrája szolgált a skinhead stílus alapjául. A skinheadek kedvelt zenéit a jamaikai kultúrában gyökerező ska, reggae és rocksteady ütemek határozták meg. Továbbá mindig jól vasalt, polírozott megjelenésük a munkásosztályi tiszteletreméltóság mellett a jamaikai rude boyok megjelenését és kiállítását is visszhangozta. (A korai hatvanas évek jamaikai szubkultúrájának tagjai gyakran az amerikai gengszterfilmek világa által ihletett feszes öltönyöket, vékony nyakkendőket és jellegzetes kalapot viseltek.)

A hagyományos munkásosztályi büszkeség, a lokalitás és közösség jelentősége mellett a skinhead kultúra eredetileg nem kötődött jobb- vagy szélsőjobboldali politikai nézetekhez – voltak például kifejezetten baloldali skinhead csoportok –, és ma is számos olyan irányzata van a skinhead kultúrának, amely apolitikus vagy egyenesen szemben áll a jobboldali illetve rasszista politikai nézetekkel.

TEDDY BOY

A teddy boy jelenség az első jelentős stílusorientált munkásosztályi ifjúsági szubkultúráként van számon tartva a háború utáni Nagy-Britanniában. Sajátos öltözködési összeállításuk névadó elemeként az Edward-kori (az Edward lett Tedre rövidítve az újságokban) öltönyökről mintázott, eredetileg középosztályi fiatalokat célzó és ennek megfelelően drága ruhák szolgáltak. A teddy fiúk, akik megjelenésükhöz további inspirációt amerikai filmekből merítettek, a korai ötvenes években tűntek fel a szegényebb munkásnegyedekben. Kedvelt zenéjük a rock'n'roll volt, törzshelyeikként pedig a szintén amerikai eredetű tejbárok szolgáltak.

A (new age) travellerek (utazók), avagy a *Peace Convoy* (Béke Konvoj) egy jellegzetesen brit társadalmi jelenség. Bár ma már máshol is találhatóak travellerek – részben a brit kormány ellenséges reakcióinak köszönhetően távozó csoportok exportja révén –, a legnagyobb számban azonban továbbra is Nagy-Britanniában fordulnak elő. Olyan emberek csoportjaiból álló utazó karavánok ezek, akik gyakran new age (a huszadik század végére és napjainkra jellemző eklektikus, a spirituális megismerésre és harmóniára irányuló vallási jellegű irányzat), illetve újpogány nézeteket vallanak. A résztvevők zenei fesztiválokra és vásárookra utazva nomád életet élnek, amely elképzeléseik szerint az életnek és a társas együttlétnek egy hitelesebb formáját képviseli. Autóikat, buszaikat, teherautóikat gyakran élénk színekkel díszítik. A jelenség gyökerei a hippi kultúrában és a hetvenes évek szabad fesztiváljaiban – mint például a Windsor Park Free Festival, a Stonehenge Free Festival és a Glastonbury Festival – találhatóak.

A travellereknek a nyolcvanas évek közepe óta vannak összetűzései a brit kormánnyal. Ennek első és legkomolyabb eseménye a „babföldi csata” volt 1985-ben, amelynek során a hatóságok megpróbálták megakadályozni a nyári napéjegenlőség alkalmából rendezett fesztiválra érkezők táborainak felállítását.

Összeállította Kacsuk Zoltán

FORRÁSOK

wikipedia – <http://en.wikipedia.org>

Hebdige, Dick ([1979] 1988): *Subculture: The Meaning of Style*. London: Routledge.

Hodkinson, Paul (2002): *Goth: Identity, Style and Subculture*. Oxford: Berg Publishing.

Kitzinger Dávid (2000): A morális pánik elmélete. In *Replika* 40: 23–48.

Rietveld, Hillegonda (1997): The House Sound of Chicago. In *The Clubcultures Reader: Readings in Popular Cultural Studies*. Steve Redhead, Derek Wynne és Justin O'Connor (szerk.). Oxford: Blackwell, 106–118.

Thornton, Sarah ([1995] 1996): *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. London: Wesleyan University Press, Published by University Press of New England.